

γον νοῦν καὶ τὸ Πνεῦμα ψυχῆν. Οὐδ' ἠδύνατο ἄλλως νὰ συμβῆ, ἀφοῦ ἡ σύμπληξις τοῦ δόγματος ἦτο ἔργον ἀνδρῶν χθῆς ἀποειλόντων τὸν τριβῶνα τοῦ φιλοσόφου ὅπως ἐνδύθωσι βράσον καλογῆρου καὶ μὴ δυναμένων καὶ τὴν διάνοιαν αὐτῶν νὰ μετεδύσωσι μετ' ἴτης εὐκολίας. Οἱ ἐπιφανέστατοι ἄλλως τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων οὐδέποτε διενεώθησαν ν' ἀπαρνηθῶσιν ἡ κἄν νὰ λησμονήσωσι τὰ διδάγματα τῆς σχολῆς, ἀλλὰ, πολὺ μάλλον νὰ πλουτίσωσι καὶ νὰ καλλύνωσι διὰ τούτων τὴν νέαν αὐτῶν πίστιν. Ὁ Ἀγ. Κλήμης ἐξεγείρεται μετ' ἀπανακτῆτως κατὰ πάντων ὄσοι: «κα ἀπέρο οἱ παῖδες τὰ μορμολύκεια, οὕτω δεδοίκασι τὴν ἐλλήνην κἄν φιλοσοφίαν, φοβούμενοι μὴ ἀπαγάγῃ αὐτούς» (Στρωμ. Βιβλ. Α', στ'), ὁ δὲ Ὀριγένης κηρύττει ἀναφανδὸν ἀπαράδεκτον πᾶν τὸ μὴ ἀκριβῶς σύμφωνον πρὸς τὸν ὄρθον λόγον. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τοιαῦτα ἦσαν ἐν τοῖς ἱεροῖς βιβλίοις πολλὰ, καταφεύγει εἰς σύστημα ἐρμηνείας τῆς Γραφῆς καὶ τῶν Εὐαγγελίων, τοῦ ὁποῦ οὐδ' ἡ σήμερον ἀνεξάρτητος ἐν Γερμανίᾳ κριτικῆ ὑπερέβη ποτε τὴν τέλην. Τὰ θαύματα δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ καταστήσῃ πιστευτότερα ἐξηγῶν αὐτὰ, ὡς πλείστοι ἐπειτα ἀπολογηταί, διὰ λανθάνοντων φυσικῶν αἰτιῶν ἢ κἄν διὰ τῆς ψυχικῆς διαθέσεως τῶν μαρτυρησάντων, οὐδὲ θεωρεῖ ἄξιον αὐτοῦ τὸν ἀγῶνα πρὸς συμβιβασμὸν τῶν προφανῶς ἀντιφατικῶν χωρίων, ἀλλ' ἀπλουστάτα καὶ ἀνευδοκίως κηρύττει τὰ ἐν τῇ Γραφῇ προσκόπτοια κατὰ τῶν νόμων τῆς φύσεως ἢ τῆς λογικῆς μύθους, σύμβολα καὶ ἀλληγορίας, ἀνοούμενος αὐτοῖς πᾶσιν ὑπόστασιν ἱστορικῆν. Κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ, «συνύφανεν ἡ Γραφὴ τῆ ἱστορίᾳ πῆ μὲν τὸ μὴ δυνατὸν γενέσθαι, πῆ δὲ τὸ δυνατὸν γενέσθαι οὐ μὴν γεγεννημένον (Περὶ Ἀρχ. βλ. δ'). Τούς ἐπιμένοντας νὰ θεωρῶσιν ὡς γεγονότα καὶ «τὰ μὴ δυνατὰ γένεσθαι» ὀνομάζει ἀμβλαῖς καὶ ἡλιθίους: «Τίς γὰρ νοῦν ἔχων οἴησεται πρῶτην καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν ἐσπέραντε χωρὶς ἡλίου γεγονέναι καὶ σελήνης καὶ ἄστρων; Τίς δὲ οἶονεῖ πρῶτην χωρὶς οὐρανοῦ; Τίς δὲ οὕτω ἡλιθίος ὥστε οἴηθῆναι τρόπον ἀνθρώπου γεωργοῦ Θεὸν πεφυτεύχεναι παράδεισον ἐν Ἐδέμ κατ' ἀνατολάς, καὶ ξύλον ζωῆς ἐν αὐτῷ πεποικηέναι, ὥστε διὰ σωματικῶν ὀδόντων γευσόμενον τὸ ζῆν ἀπολαμβάνειν; Καὶ πάλιν καλοῦ καὶ πονηροῦ μετέχειν τινὰ τῷ μεμασῆσθαι ἀπὸ τοῦ δε τοῦ ξύλου λαμβανόμενον; ... Καὶ δεῖ πλείω

λέγειν τῶν μὴ πάνυ ἀμβλῶν μυρία ὅσα τοιαῦτα δυναμένων συναγαγεῖν, γεγραμμένα μὲν ὡς γεγονότα, οὐ γεγεννημένα δὲ κατὰ τὴν λέξιν; (Περὶ Ἀρχῶν βλδλ. Δ', 16). Οὐδὲ περιερίζεται ἡ ἀπιστία αὐτοῦ εἰς μόνον τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ κατ' οὐδένα τρόπον στέργει νὰ θεωρήτῃ ὡς ἀληθέστερα τὰ ἐν αὐτῷ τῷ Μωσαικῷ νόμῳ παράλογα καὶ μωρὰ: «Ἐὰν δὲ καὶ εἰς τὴν νομοθεσίαν ἔλθωμεν, πολλοὶ τῶν νόμων, τὸ ὅσον ἐπὶ τὸ κατ' ἑαυτοῦς τηρεῖσθαι τὸ ἔλογον ἐμφαίνουσιν, ἕτεροι δὲ τὸ ἀδύνατον... γυῦπες ἐσθιέσθαι ἀπαγορευόμενοι καὶ ὀκταῆμερα παιδία ἀπερίτμητα ἐξολοθρεῦεσθαι καὶ κατ' οὐδὲ εἰς ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ τόπου ἐβδόμη τῆ ἡμέρα κτλ.» Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια χλευάζει ὁ Ὀριγένης μετ' ὄσης οὐδ' αὐτὸς ὁ Περρύριος ἢ ὁ Βολταίρος ἀσπλαγχνίας, ἐπιλέγων ὅτι, ἂν ἠλθέμεν καθ' ὃν τρόπον πιστεύουσιν οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ πολλοὶ τῶν χριστιανῶν, οὐ μόνον κατώτερος τοῦ Σέλιου καὶ τοῦ Λυκούργου, ἀλλ' αὐτόχρομα μωρὸς καὶ ἀπανθρωπώτατος ἔπρεπε νὰ ὑποτεθῆ ὁ θεὸς νομοθέτης (Περὶ Ἀρχ. Δ', 16). Οὐδὲ σέβεται περισσώτερον τῶν τῆς παλαιᾶς Γραφῆς τὰς ἀπίθονους εὐαγγελικὰς διηγήσεις: «Ἄλλὰ καὶ τὰ εὐαγγελία αὐτῶ αὐτοῦ εἶδρος τῶν λόγων πεπλήρωται... εἰς ὑψηλὸν ὄρος τὸν Ἰησοῦν ἀνάβιβάζοντος τοῦ Διαβόλου, ἵνα ἐκεῖθεν δεῖξῃ αὐτῷ τὰ παντὸς κόσμου βασιλεία... παραπλήσια δὲ τοῦτοις ἄλλα μυρία (Αὐτόθ.) Προβαίνων ἐπιτα εἰς τὴν δι' ἀκριβοῦς τῶν κειμένων παραβολῆς ἀπόδειξιν τῶν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἀνοιχομενῶν ἀντιφάσεων καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι πρέπει ἢ ν' ἀρνηθῶμεν τὴν θεῖαν αὐτῶν ἐμπνευσιν ἢ νὰ ὑποθέσωμεν τὰ ἐν αὐτοῖς ἐκτιθέμενα μόνον ἐν πνεύματι ἀληθῆ, πράγματι δὲ ἔτι: «συνυφαίνεταί ταῖς γεγεννημέναις ἱστορίαις τὰ μὴ συμβεβηκότα». Ἀλλὰ τί ἄλλο εἶναι ἡ τοιαύτη περὶ συνυφάνσεως μὴ συμβεβηκότων θεωρία τοῦ Ὀριγένου; ἢ αὐτὴ τὸ λεγόμενον μυθικὸν σύστημα ἐρμηνείας τοῦ Στράου καὶ τοῦ Ρενάν, καθ' ὧν ἐξηγήθη ἐγάτως δόκλος ἐν τῇ Δύσει ὁ χριστιανικὸς κόσμος; ἢ ἀξίως τῶν ἀνδρῶν τούτων ὅπως θεωρηθῆ ὑπαγομένη καὶ ἡ Γραφὴ εἰς τοὺς κανόνας κριτικῆς, καθ' οὓς ἐκτιμῶνται πάντων τῶν ἄλλων ἐθνῶν τὰ θρησκευτικὰ μνημεῖα ἐξεσυρίχθη ἐμοφῶνως ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ὡς τὸ